

поняттю істини у науковому та поняттю справедливості у моральному. Джерело легітимації права — необмежена комунікативна взаємодія членів правової спільноти, де критичній перевірці можуть бути піддані усі норми та цінності» [4].

Підсумовуючи дослідження, можна зробити певні висновки. Підхід Ю. Габермаса до права, який заснований на принципі інтерсуб'єктивності, вимагає максимально враховувати інтереси усіх зацікавлених сторін. Міжнародне право, за Ю. Габермасом, також легітимізується у реальній комунікації, яка повинна мати процедурний характер, але співвідноситись з ідеальною комунікацією. Міжнародні спори та дискурс, за Ю. Габермасом, є дуже корисними для формування уявлення про взаємозалежний характер сучасного світу та допомагають державам та їх громадянам відчувати себе частиною великої міжнародної спільноти. Міжнародне право повинно бути регулятором відносин держав у сучасному світі та не може бути замінено гегемонією однієї, навіть демократичної, наддержави. Однією з найбільших проблем безпеки у сучасному світі, на думку Ю. Габермаса, є тероризм, причиною якого є радикальна модернізація ісламського світу. Він підкреслював, що перед загрозою втрати стабільності необхідно знайти спільну мову між ісламським та західним світом. Концепція Ю. Габермаса має, безумовно, гуманістичний характер та її дослідження може бути продовжено у аспекті розгляду особливої ролі прав людини у сучасному світі та універсальності цінностей справедливості у міжнародних відносинах.

Література

1. Речь Ю. Хабермаса 14 октября 2001 г. в церкви Св. Павла во Франкфурте-на-Майне по случаю присуждения ему Премии мира Биржевого союза немецкой книготорговли // Хабермас Ю. Будущее человеческой природы: Пер. с нем. — М., 2002. — С. 117–119.
2. Хабермас Ю. Спор о прошлом и будущем международного права. Переход от национального к постнациональному контексту // Вопросы философии. — 2004. — № 3. — С. 16–18.
3. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії «громадянське суспільство» / Пер. з нім. А. Онишко. — Л.: Літопис, 2000. — С. 246.
4. Максимов С. И. Правовая реальность: опыт философского осмысления: Монография. — Х.: Право, 2002. — С. 135.

УДК 323.28+341.4

І. С. Смазнова

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТЕРОРИЗМУ

Проблема глобалізації тероризму — одна з самих актуальних тем наукового обговорення останніх років. Пов'язано це зі специфікою й рівнем розвитку сучасної цивілізації, що характеризується процесами взаємозалежності й формування єдиного світового простору. За результатами найбільшого у світовій історії дослідження процесів глобалізації, проведеного компанією Enviro-nics International, було з'ясовано, що шестеро з кожних десяти чоловік у світі вважа-

ють глобалізацію позитивним процесом. Разом з тим благо глобалізації, що змінило світову економіку, політику, культуру, привнесло серйозні негативні наслідки. У числі її основних дефектів — транснаціоналізація тероризму.

Зростаюча кількість терористичних актів і складність визначення національної приналежності їхніх виконавців, здатність екстремістських угруповань впроваджувати свою кадрову, фінансово-економічну й технологічну базу в країни й регіони, які є об'єктом їхньої підривної діяльності, тобто діяти зсередини знищеної системи, диктує необхідність глибокого вивчення на науковому рівні феномена глобалізації тероризму з метою практичного застосування об'єктивного знання по подоланню цього «глобального виклику» [1].

Дослідженню проблеми глобалізації тероризму присвячені роботи В. Будкина, М. А. Бірюкової, А. Г. Дугина, У. Лакера, У. Макбрайда, В. В. Никитаєва, Е. Сатановського, А. І. Уткіна. В останніх публікаціях зазначених авторів приділяється належна увага природі тероризму в умовах процесу глобалізації, причинам його виникнення, шляхам розвитку, відмінностям від більш ранніх форм його вияву. У них же присутня прогностика майбутнього й ідеї стратегії боротьби з цим злом.

Незважаючи на величезну кількість наукової й публіцистичної літератури, присвяченої проблемі глобалізації тероризму, поки залишається невивченим у достатньому обсязі його філософсько-правовий аспект, що створює певні перешкоди на шляху створення ефективного механізму регулювання боротьби з тероризмом. Метою даної статті є розгляд філософсько-правового ракурсу глобалізації тероризму.

Історія тероризму досить добре відома, але навряд чи до кінця зрозуміла. Про це свідчить різнобій думок та підходів дослідників даного аспекту людської історії. Почнемо з самого складного в науковому дослідженні питання — з питання про початок.

На думку одних учених, концепція державного тероризму йде корінням в поняття «*regime de la terreur*» (режим терору) і оформилася під час Французької революції (1792–1794). У 1798 р. І. Кант уперше ввів слово «терор» у науковий обіг. Концепція субдержавного (або індивідуального) тероризму зародилася в період 1878–1881 рр., і згодом ця форма тероризму оформилася як явище в царській Росії, а потім у Європі й США. Інші дослідники вважають, що тероризм має глибокі історичні коріння. Уолтер Лакер, що є прихильником даної версії, висловився з приводу виникнення тероризму так: «Відродження стародавнього тероризму сприймається як щось принципово нове і його причини й способи боротьби з ним обговорюються так, немов про це ніколи не заходило мови раніше» [2].

Так чи інакше, але в ХХ сторіччі концепція тероризму одержала серйозний розвиток і зазнала істотної еволюції, оскільки соціальні перетворення й технологічні нововведення, що лежать в основі транснаціоналізації економіки й інформатизації, наклали відбиток на характер терористичних операцій, тактику їх проведення, а також на саму «теорію» тероризму. Дану трансформацію пов'язують із «процесом глобалізації, що розпочався в останні три десятиліття» [3].

Незважаючи на існування концепції «виникнення тероризму з моменту утворення державності» [4], дослідницька думка спрямувалася до цього явища як об'єкта наукового аналізу порівняно недавно.

Перше наукове дослідження тероризму належить філософу Карлосу Мариньєле, який опублікував результати своєї праці в 1930 р. Зусилля по створенню міжнародної конвенції, що містила визначення міжнародного тероризму, заходу щодо попередження й боротьби із цим злочином, уживали на міжнародних конференціях по уніфікації кримінального законодавства під егідою Ліги Націй. Однак політичні події в 1937 р. перешкодили набранню чинності міжнародною конвенцією про попередження тероризму й покарання за нього. У тому ж році вперше був визнаний злочином політичний тероризм.

Після Другої світової війни західні країни, уже під егідою ООН, знову повернулися до питання про тероризм. Результатом співробітництва держав стало прийняття 12 універсальних договорів, головною метою яких — припинення актів тероризму.

Сучасний етап вивчення тероризму характеризується його модифікуванням, придбанням специфічних особливостей, головною з яких є міжнародний характер розгортання терористичної діяльності в небачених раніше масштабах. Тероризм, не маючи потужних збройних сил й зброї масового ураження, здатний наносити навіть сильним державам колосальний збиток, порівняний із широкомасштабними воєнними операціями. Пов'язано це з тим, що в умовах процесу глобалізації росте уразливість сучасної держави.

Одночасно на тлі посилення інтеграційних процесів у світовому співтоваристві відбувається його диференціація й локалізація. Сама по собі локалізація не є перешкодою глобалізації, а виступає її руховим компонентом [5]. Однак у контексті цієї взаємодії виникають елементи конфлікту, що роблять свій деструктивний внесок.

Дійсно, на фоні загального підвищення життєвого рівня «розрив між доходами на душу населення в розвинених країнах і країнах, що розвиваються, за останні десятиліття збільшився. Розвинені країни орієнтуються на дохід у 30 тисяч доларів на душу населення на рік, у той час як життєвий рівень 85% населення Землі не досягає 3 тисяч доларів на рік [6]. Причому посилення соціальної поляризації відбувається як у планетарному масштабі, так і усередині кожної окремо взятої держави. Чи не в рамках цієї нерівності ховається глибинна причина тероризму як «симптому глибокої кризи нашої цивілізації» [7]?

Сприятливим середовищем для тероризму є й нерівновагий процес глобалізації, що виражається в досить агресивному нав'язуванні «американської» моделі цивілізації, із властивою їй системою цінностей і соціально-економічною парадигмою, всім народам Землі без якого-небудь урахування їх національних і історичних особливостей. Внаслідок такого підходу говорити про міжкультурний діалог не уявляється можливим. Відведення Заходом іншим державам ролі «об'єкта цивілізації», культурна агресія, застосування подвійного стандарту стосовно загальнолюдських цінностей (ідеям демократії, гуманності, пра-

вам людини) викликають цілком адекватну реакцію відторгнення у вигляді антиглобалізму й тероризму.

По суті, процес глобалізації, що зародився в різноманітному світі, оголив суперечності нашої цивілізації, несправедливість світоустрою. Тому інформаційна відкритість, що покликана бути джерелом знання, освіти, стала фактором, що сприяє тероризму. Завжди існуюча нерівність стала «особливо нестерпною у ситуації, коли всі можуть її бачити на екранах телевізорів» [8]. Ущербність сутності глобальної цивілізації складається й у надмірній турботі про безпеку — особисту, суспільну, державну, всесвітню. Парадоксально, але саме прагнення до повної безпеки породжує страхи, почуття небезпеки. При цьому ціль, що проєцирується тероризмом, — створення атмосфери паніки, при якій легко маніпулювати людьми, є досяжною.

Таким чином, характеризуючи сучасний етап розвитку людської історії як переломний момент, слід зазначити його значимість для існування всієї земної цивілізації. Глобалізаційні процеси, об'єктивні по своїй суті, втягують у техно-економічний та соціальний розвиток всіх суб'єктів міжнародного права, що зберігали дотепер свою етнічну ідентичність, підвалини традиційного суспільства. До цього додається «загострення росту нужденності, голоду, безробіття в більшості регіонів планети, дегуманізація суспільства й особистості» [9]. Наслідком цього негатива є тероризм.

Заходи, що вживають для боротьби з тероризмом, його глобалізацією, є мало ефективними. Найчастіше вони спрямовані на усунення наслідків інциденту, який вже трапився, а не на своєчасне виявлення й припинення терористичної діяльності. Причому самі методи, як «силові», так і «гуманні», не досягають своїх цілей, оскільки таке використання відбувається без їхньої достатньої взаємодії між собою, переходячи з однієї крайності в іншу.

Розв'язання проблеми тероризму і його глобалізації бачиться в створенні «соборної» цивілізації з урахуванням історичного й національного досвіду кожної окремо взятої держави при загальному підвищенні життєвого рівня й збереження культурної самобутності її народу.

Література

1. Пикитаев В. В. Террорифания // *Философские науки*. — 2002. — № 1. — С. 136.
2. Лакер У. Истоки // *Иностранная литература*. — 1996. — № 11. — С. 202.
3. Бирюкова М. А. Глобализация: интеграция и дифференциация культур // *Философские науки*. — 2001. — № 1. — С. 35.
4. Даниленко П. Терроризм в контексте исторического развития: некоторые аспекты этого явления // *Профессионал*. — 2002. — № 3 (47). — С. 38.
5. Федотова В. Г. Российское развитие в условиях глобализации // *Философские науки*. — 2002. — № 1. — С. 11.
6. Уткин А. И. Богатые и бедные // *Философские науки*. — 2001. — № 1. — С. 20.
7. Розин В. М. Терроризм или выразительный симптом кризиса нашей цивилизации // *Философские науки*. — 2002. — № 1. — С. 130.
8. Караганов С. А. Победителей не будет // *Деловые люди*. — 2004. — № 157. — С. 5.
9. Митиль А. Критика и библиография // *Вопросы философии*. — 2002. — № 9. — С. 180.